

*ENKELE KLINISCH-THEORETISCHE
BESCHOUWINGEN ROND DE
PSYCHOTHERAPEUTISCHE BEGELEIDING VAN
GETRAUMATISEERDE VLUCHTELINGEN*

---

*“Come in, I’ll give you shelter
from the storm.”*

– Bob Dylan

HET EXTREME VAN HET UITZONDERLIJKE

“Ik denk dat deze rottigheid mij werd toegebracht door deze monsters. Het zijn onbeschrijflijke methodes die ze toegepast hebben. De smerigheid van hun daden kan niet worden weggewassen. Een therapie doen, erover spreken lucht op, maar neemt de smerigheid niet weg. Ik ben er tot op vandaag van doordrongen, want het is niet enkel een verkrachting. Het is iets monstrueus, hun methoden zijn onbeschrijfelijk. Het vreet aan mij, het doorboort mij van binnen. Het woont in mij, het geeft mij rillingen. Ik vraag mij af: welke misdaden heb ik begaan waardoor ik dit heb moeten ondergaan?”

– Maryam

HET EXTREME VAN HET UITZONDERLIJKE

Extreme traumatische belevingen projecteren het subject jenseits het zeggbare, het denkbare, het symboliseerbare.

Kwantitatief onderscheid tussen:

- Ingrijpende gebeurtenissen
- Gebeurtenissen die vallen onder het “extreme van het dagelijkse”
- Gebeurtenissen die vallen onder het “extreme van het uitzonderlijke” (Pommier, 2012)
- Andere existentiële vraagstellingen bij extreme verlieservaringen

VERWEVENHEID TRAUMA, BALLINGSCHAP EN ASIEL

“Since I received that letter, I never sleep well. After 5 years, sleeping in the streets... You can't stop thinking. Today you are here, tomorrow you are sleeping outside. You don't know. It's very difficult... I don't see any chance for me... I am tired to see this emptiness, why continue to bother myself?”

– Mohamed

VERWEVENHEID TRAUMA, BALLINGSCHAP EN ASIEL

- Denken over deze kliniek = denken over de actuele malaise in onze Westerse samenlevingen m.b.t. de manier waarop ze omgaan met vluchtelingen.
- Centraliteit van het interpsychische, het intersubjectieve.
  - Freud (1921): “*De individuele psychologie is van bij aanvang en gelijktijdig een sociale psychologie*”.
  - Lacan (1972): Möbiusband als constitutieve structuur van het subject.

VERWEVENHEID TRAUMA, BALLINGSCHAP EN ASIEL

- Iedere vorm van “psychopathologie” is meteen en gelijktijdig een pathologie van de sociale band.

| Tatossian (1994): “*Il n’y a pas d’atteinte de la subjectivité sans atteinte de l’intersubjectivité.*”

- Ontoereikendheid klinische en theoretische tools (Sironi, 2007) ⇒ theoretische pluri-vocaliteit.

■ *STRUCTUUR*

1. Traumatische ervaringen: psychische dynamieken.
2. Impact huidige malaise Westerse samenleving m.b.t. asiel en migratie.
3. Implicaties voor de therapeutische ont-moeting?

Kerngedachte: Elke vorm van geestelijk lijden kan in laatste instantie gedacht worden als een disconnectie tussen het subject, zichzelf, de ander en de wereld.

1 *TRAUMATISCHE ERVARINGEN: PSYCHISCHE DYNAMIEKEN*

- Psychotrauma als gevolg van een oncontroleerbare overspoeling van het psychisch apparaat, hetgeen een automatische angst veroorzaakt (Freud, 1926), een terreur zonder naam (Bion, 1962), primitieve verscheurende angsten (Winnicott, 1974).
- Trop-matisme en trou-matisme (Lacan, 1955).

| *“Wanneer u dit zegt, dan heb ik het gevoel dat ik in de nabijheid van een zwart gat kom.”*

– Grace

1

TRAUMATISCHE ERVARINGEN: PSYCHISCHE DYNAMIEKEN

- Aanval op de Oedipale matrix, betekenaar van de wet.
- Aanval op het symbool: onderdompeling in het diabolische, eindeloos uiteenspatten zonder mogelijkheid tot vereniging en verbinding (Doray, 2013).
- Ineenstorting eenheid individu-omgeving (Winnicott, 1958).

1 *TRAUMATISCHE ERVARINGEN: PSYCHISCHE DYNAMIEKEN*

- Aanval op hetgeen ons ankert in de wereld (Maldiney, 1991).
- Desymboliserings- en deshumaniseringsproces.
- Traumatische psychose ≠ psychose in de klassieke conceptualisatie.
- Tijdelijk verlies van ons “*appareil à penser les pensées*” (Bion, 1962 en Roussillon, 1969).

1

TRAUMATISCHE ERVARINGEN: PSYCHISCHE DYNAMIEKEN

- Gevoel van “numbing” (Henry Krystal, 1988), blijvende perplexiteit, psychische verlamming, een bevriezen van het verleden zonder opening naar de toekomst.

“Ik kan de geur van de oorlog ruiken, de geur van het bloed. Ik zie, ik ruik de doden, ik praat met hen. Ik kon ze niet redden tijdens de oorlog. Ik ben niet verantwoordelijk voor hun dood maar ze zijn altijd bij mij.”

– Amin

- Fragmentatie van de psychische persoonlijkheid (Ferenczi, 1932).

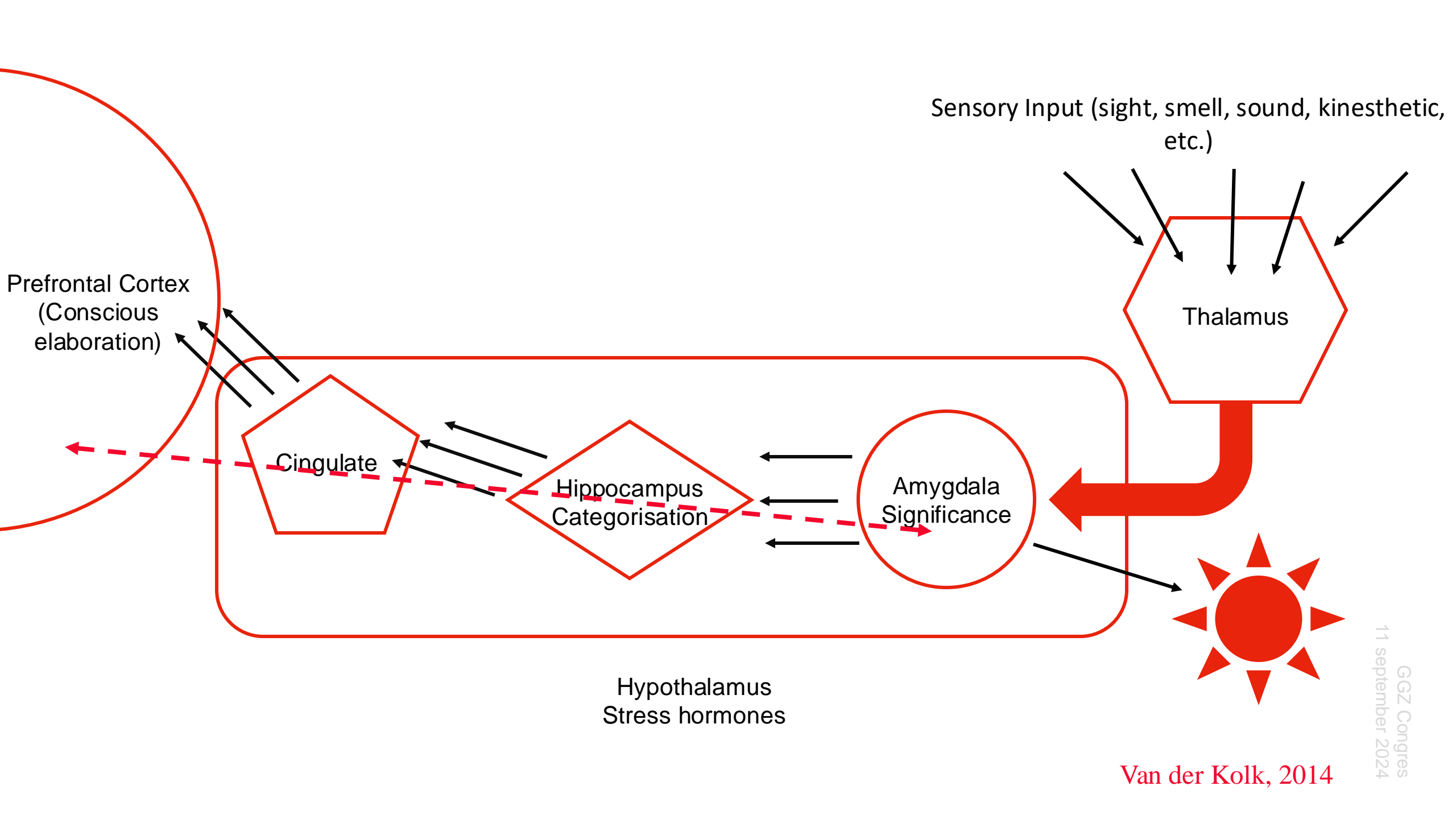
1 *TRAUMATISCHE ERVARINGEN: PSYCHISCHE DYNAMIEKEN*

Mobilisatie van primitieve afweermechanismen (Ferenczi, 1932) :

- Splitsing van het ego in 2 persoonlijkheden.
- Intellectualisatie: uit het geaffecteerd lichaam treden.
- Zich buiten bewustzijn brengen.
- Vlucht in de waanzin.

| *“Ik voel mij alsof een deel van mezelf dood is en een deel levend.
Alsof ik een bloem ben waarvan maar één deel water krijgt.”*

– Sarah

Van der Kolk, 2014

1 *TRAUMATISCHE ERVARINGEN: PSYCHISCHE DYNAMIEKEN*

- Breuken in de continuïteit van het zijn (Winnicott, 1958).
- Aanvallen op het fundament van het zijn (Maldiney, 1991).
- Mogelijke processuele verandering van de psychische persoonlijkheid.

1

TRAUMATISCHE ERVARINGEN: PSYCHISCHE DYNAMIEKEN

Aanvallen op het Self: proces waarin en waardoor het subject zich “subjectiveert”

- Autobiografisch Self (Damasio, 1994, 2003, 2010)

“Ik probeer een goede echtgenoot te zijn en een goede vader. Maar soms, op het einde van de dag, verandert alles in mij. Ik zie opnieuw het verleden en begin te zweten. Ik heb dat soms ook wanneer ik met iemand praat. Soms zie ik niet meer de persoon met wie ik praat maar een andere persoon. Dan vraag ik mij af of ik niet gek aan het worden ben.”

– Mijnheer D.

1 *TRAUMATISCHE ERVARINGEN: PSYCHISCHE DYNAMIEKEN*

Aanvallen op het Self: proces waarin en waardoor het subject zich “subjectiveert”

- Self als meta-cognitief en auto-narratief proces (Georgieff, 2013)

“All those things trouble me. Sometimes, I sit in my room, talking, talking. I don’t know to whom I am talking and I don’t remember what I am saying.”

– Salim

- Self als proces van affectieve auto-regulatie (Schoore, 2003)

“No human being can endure what I feel. All time, my memory explodes.”

– Yusuf

■ *SAMENGEVAT*

Traumatische processen zijn:

- Dissociatieve processen.
- Breuken in de continuïteit van het zijn.
- Aanvallen op de éénheid lichaam en geest ten gevolge van de beleefde onmogelijkheid om de affecten van onbenoembare terreur te symboliseren.
- Aanvallen op het Self.

■ *CENTRALE STELLING VAN DEZE LEZING*

Elke vorm van geestelijk lijden is het resultaat van een aanval op de verbindingscapaciteiten van het subject, met de ander (inter-psychisch) en met zichzelf (intrapsychisch). Cfr Bion (1962), Winnicott (1965), Ferenczi (1932), neurowetenschappen (Damasio, Schore), neurofilosofie, interpersoonlijke neurobiologie (Siegel, 2021).

Vervreemding tussen subject, zichzelf, de ander en de wereld.

Elke vorm van geestelijk lijden is het resultaat van een hapering, in de meer ernstige vormen van geestelijk lijden van een deficiëntie, in het proces van wederzijdse erkenning tussen het subject en zijn omgeving.

2 *IMPACT HUIDIGE MALAISE WESTERSE SAMENLEVING M.B.T. ASIEL EN MIGRATIE*

- Aliënatieproces in stand gehouden door maatschappelijk klimaat.
- Nadenken over deze kliniek = nadenken over actuele malaise in onze Westerse samenlevingen.

2 *IMPACT HUIDIGE MALAISE WESTERSE SAMENLEVING M.B.T. ASIEL EN MIGRATIE*

Karakteristieken malaise:

- Klimaat van algemeen wantrouwen waar iedereen op zijn hoede is voor iedereen.

“De mensen zijn op hun hoede. Ze weten niet wie wie is. Een vogel landt op een boom, hij gaat niet direct beginnen zingen, hij observeert eerst. De mensen spreken met elkaar maar ze vertellen hun verhaal niet.”

– M. Paul

Juridische principes die aan de basis liggen van het asielrecht onderhouden en versterken dat klimaat, cfr. het principe “*fraus omnia corrumpit*”.

2

IMPACT HUIDIGE MALAISE WESTERSE SAMENLEVING M.B.T. ASIEL EN MIGRATIE

Karakteristieken malaise:

- Bijzondere vorm van splijting: co-existentie antagonistische stellingen in hetzelfde discours, zonder dat het subject zich ervan bewust is.
  - Veralgemeende neiging om te functioneren onder het primaat van een 'False Self' (Winnicott, 1960).
- ⇒ Onderhoud en versterking van het gevoel van vervreemding met zichzelf, de ander en de wereld.

■ *NOGMAALS DE KERNGEDACHTE*

A

Psychopathologie: in essentie het gevolg van een tijdelijke mislukking, in meer ernstige vormen van geestelijk lijden van een radicale breuk in het proces van wederzijdse erkenning subject - omgeving.

B

Klinisch denken
= anthropologisch, sociologisch, politiek en ethisch denken:
ethiek van de zorg voor de Ander,
ethiek van de sociale rechtvaardigheid en van de democratie waarin elke mens een evenwaardige stem heeft.

3 *IMPLICATIES VOOR DE THERAPEUTISCHE ONT-MOETING*

2 therapeutische assen:

- Aanbod tot reconstructie van de beschadigde intermenselijke band door middel van de therapeutische relatie.
- Ruimte om de traumatische horror te doorwerken en woorden van zin te vinden voor de absolute zinloosheid.

Limieten van de “talking cure”:

Lymbic System Therapy (Van der Kolk, 2014): meer lichaamsgerichte interventies als complement (meditatie, hypnose, relaxatie, enz.).

3 *IMPLICATIES VOOR DE THERAPEUTISCHE ONT-MOETING*

“Psychotherapy should take into account the dominance of nonverbal, body-based, implicit processes over verbal, linguistic and explicit processes.”

– Van der Kolk, 2014

“Therapeutic action is conceptualised not only as interpreting and attending to the client’s narrative and emotions but also in participating and attending to the communications that occur beneath the words in a body-to-body tête-à-tête.”

– Ogden, 2015

3 *IMPLICATIES VOOR DE THERAPEUTISCHE ONT-MOETING*

- Therapie als proces van transformatie van traumatische affecten en beelden door de introjectie van hetgeen zich co-construeert in de therapieruimte.

“Dankzij uw kennis heb ik geleerd mijn situatie anders te bekijken. U zal nooit kunnen voelen wat ik heb gevoeld maar door het aanhoren voelt u het kwaad dat wij hebben doorgemaakt. U hebt mij gezegd dat de therapie effecten kon hebben als we samen aan het werk gaan. Indien de specialist mij zegt om deze methodologie te gebruiken, heb ik mij opengesteld en wou ik u materiaal aanbieden dat u zou kunnen bewerken waardoor het na bewerking opnieuw naar mij zou terugkomen om mij te genezen.”

– Maryam

3 *IMPLICATIES VOOR DE THERAPEUTISCHE ONT-MOETING*

- Therapeut als “Nebenmensch” (Freud, 1905), als nabije naaste, als “good enough mother” (Winnicott, 1958) en als “tweede behulpzame ander” (Ferenczi, 1932).
- Maximale openheid voor de Ander in zijn radicaal anders-zijn, in zijn extreme hulpeloosheid zoals ze zich toont in de naaktheid van zijn gelaat (Levinas, 1971).

“Le visage s’impose à moi sans que je puisse rester sourd à son appel, ni l’oublier, je veux dire sans que je puisse cesser d’être responsable de sa misère.”

Levinas, 1971

■ ESSENTIE VAN DE PSYCHOTHERAPIE

“In het begin was het gemakkelijker niemand te vertrouwen, bang te zijn. Ik kon enkel op mezelf rekenen en was voortdurend op mijn hoede. Mijn ziel was gebroken in vier-vijf stukken. Waarom zou ik mijn hart openen ? U hebt de horror niet gezien, de bombardementen, wanneer we in kelders moesten schuilen. Ik dacht dat u een dokter was voor de gekken, hierdoor kon ik mijn mond niet openen. U hebt op alle mogelijke manieren geprobeerd. Soms luisterde ik naar u, antwoordde ik u. Dan heb ik vertrouwen gekregen. Het is zeer moeilijk opnieuw iemand te vertrouwen. U hebt iets menselijks in mij wakker gemaakt, iets dat anderen in mijn land hebben geprobeerd te vernietigen. U bent erin geslaagd mijn ziel te openen en ik heb uw uitnodiging beantwoord. U bent de eerste die mij ertoe gebracht heeft te praten zonder schaamte en zonder angst.”

– Maryam

BEDANKT!

---

*“Come in, I’ll give you shelter
from the storm.”*

– Bob Dylan

VRAAGEN?

---

*“Come in, I’ll give you shelter
from the storm.”*

– Bob Dylan
